

- internet şəbəkəsində yerləşdirilmiş, müəllimin elmi işinə uyğun materialların analizi;

- elmi elektron konferensiyada iştirak etmək;

- vaketlərin (elektron variantda), metodiki tövsiyələrin, elmi-metodik vəsaitlərin, monoqrafiyaların hazırlanması;

- program paketlərinin eksperimental elmi tədqiqatların nəticələrinin statik emalında istifadəsi.

Yuxarıda qeyd olunanları yekunlaşdıraraq belə nəticəyə gəlmək olar ki, müəllimlərin fəaliyyətinin müxtəlif sahələrində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə olunması tədris prosesinin effektivliyinin yüksəlməsinə, müəllimlərin metodiki və elmi-tədqiqat işlərinin səviyyəsinin artmasına gətirib çıxarır.

Rəyçi: prof. İ. Novruzlu

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Əliquliyev R., Mahmudova R. Təhsilin təkamül prosesində informasiya inqilablarının rolu // Azərbaycan məktəbi, 2009, №1. səh. 15-20.

2. Морев И. "Образовательные информационные технологии" Часть 1 – Владивосток: Изд-во Дальневосточного ун – та, 2004 – 174 с.

3. Машбиц Е. "Психолого – педагогические проблемы компьютеризации обучения" М.: Педагогика, 1988–192 с.

4. Гершунский Б. "Компьютеризация в сфере образования: проблемы, перспективы" М: 1997–264 с.

5. Шевцова М. "Формирование готовности учителей к использованию новых информационных технологий в профессиональной деятельности средствами системы поддерживающего обучения" Н.Новгород, 2005 – 26 с.

6. Полат Е. "Метод проектов" Internet-http: users. Kaluga.ru/school/polat.htm.

7. Кручинина Г. "Возможности программ Microsoft Power Point i Microsoft Publisher в Работе преподавателя вуза" (Современные проблемы

науки, образования и производства. Материалы межвузовский научно-практической конференции (2–4 октября 2003 г.))– Н.Новгород: УРАО, 2003, с. 60 – 62.

М. Абдулазизов

Применение информативно-коммуникативных технологий в деятельности учителя

Резюме

В данной статье рассмотрены вопросы реализации различных видов занятий с применением ИКТ. Указано, что применение ИКТ в обучении позволили сформулировать педагогические условия их использования и перечислены некоторые условия. Отмечено, что несмотря на то, что стремительное развитие мультимедии и интернета вызвало большой интерес у педагогов к компьютерному обучению, обеспечение качества и эффективности обучения с использованием ИКТ остается на низком уровне. В итоге сказано, что использование ИКТ в учебной деятельности преподавателя способствует повышению эффективности учебного процесса.

М. Abdulazizov

Application of Information-Communication Technologies at Schools Summary

In this article the realization problems of different lesson forms were examined by the ways of application of information-communication technologies. It was shown that the application of ICT in teaching gave on opportunity to form pedagogical conditions for using them and some of these conditions were enumerated. It was noted that the fast development of multimedia and internet roused a great interest on teachers for teaching by applying the computers, but the guaranty of quality and the teaching effectiveness by using ICT are still in the lower level. Finally it was noted that in different-activity spheres the use of ICT by teachers makes to increase the effectiveness of teaching process.

Мүəллим hazırılığı prosesində innovasiyalar və texnologiyaların tətbiqi

Şəhrza Ağayev

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Açar sözlər: innovasiya, kurikulum, texnologiya, didaktika, təhsil.

Ключевые слова: инновация, curriculum, технология, дидактика, образование.

Key words: innovaciy, curriculum, technology, didactic, education.

Müasir dövrdə məktəbdə təhsil alan uşaqlar yaxın gələcəkdə cəmiyyətimizin bərabərhüquqlu üzvləri kimi fəaliyyət göstərəcəklər. Bunun üçün müəllim hazırlığı yeni pedaqoji innovasiyalar və texnologiyalar əsasında formalaşdırılmalıdır. Müəllim üçün zəruri olan bilik formal, qeyri-formal və informal yollarla qazanılır. Formal təhsil dövlət təhsil sənədinin verilməsi ilə başa çatır. Qeyri-formal təhsil müxtəlif kurslarda, dərmlərdə və fərdi məşğələlərdə əldə edilir və dövlət təhsil sənədinin verilməsi ilə müşayiət olunur. Informal təhsil özünütəhsil yolu ilə biliklərə yiyələnməkdir. Sistemləşdirilmiş bilikləri, bacarıq və vərdisləri, habelə mənəvi keyfiyyətləri öyrənmələrə məqsədyönlü, planlı və mütəşəkkil aşılmaq yolu ilə cəmiyyətin inkişafına güclü təkan verən müəllim daim innovasiyalar və texnologiyalarla bağlı yeni mənbələri araşdırmalı, öyrənməli və əməli fəaliyyətində səmərəli tətbiq etməyə nail olmalıdır. Müəllim hazırlığının innovasiyalar və texnologiyalar əsasında təkmilləşdirilməsi həmin tələblərə uyğun olaraq özündə aşağıdakı amillərin yenidən formalaşdırılmasını zəruri edir.

- özünütəhsil;
- pedaqoji, psixoloji, metodik yeniliklərlə tanışlıq;
- fənn kurikulumlarının xarakterik cəhətləri, əhəmiyyəti, məqsəd və vəzifələ-

rini dərindən öyrənmək;

- XXI əsrin xüsusiyyətlərini mənimsəmək;

Kompyuter texnologiyasının sıçrayışlı inkişafı, insanların sürətlə artmaqda olan informasiyalarla üzləşməsi, cəmiyyətdə baş verən sosial proseslər və təbəqələşmə tendensiyaları və bir çox mühüm amilləri nəzərə almadan yaşamaq və inkişaf etmək mümkünsüzdür. Bunun üçün ən səmərəli yol, başlıca dəyər, hər bir insanın yaradıcı olması və özünü şəxsiyyət kimi formalaşdırma bilməsidir. Bu mühüm sosial problemin ümumilikdə həlli müəllim hazırlığı ilə qırıılmaz şəkildə bağlıdır. Təhsil sahəsində mövcud pedaqoji innovasiyalara (kurikulum, fəal-interaktiv təlim, İKT, elektron məktəb, inklüziv təhsil, portfolio, Boloniya prosesi və s.) və texnologiyalara istinad edilərək müəllim hazırlığına xüsusi diqqət və qayğı göstərilir.

Müasir müəllim pedaqoji innovasiya və təlim texnologiyaları ilə bağlı anlayışları dərindən bilməklə yanaşı, onların mahiyyətini, tətbiqini, təhlilini, tərkibini, dəyərləndirilməsini fəaliyyətində reallaşdırmağı bacarmalıdır.

Pedaqoji innovasiya dedikdə təhsil müəssisələrində, pedaqoji nəzəriyyələrdə, müəllim və şagirdlərin fəaliyyətində, təlim-tərbiyənin məzmununda, forma, üsul və vasitələrində, idarəetmədə, ümumən,

pedaqoji sistemdə baş verən yeniliklər başa düşülür. Pedaqoji sistem elmi şəkildə iki başlıca yolla-intensiv (fransız sözü olub gücləndirmək) və ekstensiv (latın sözü olub genişləndirmək mənasındadır) yolla təkmilləşdirilir.

Pedaqoji sistemin inkişafı və daxili ehtiyatlar, onlardan səmərəli istifadə intensiv yoldur.

Ekstensiv yol pedaqoji sistemin inkişafı və səmərəliliyi üçün yeni qüvvə və vasitələrin (avadanlıqlar, texnologiyalar, investisiyalar və s.) cəlb olunmasını reallaşdırır.

Qərb ölkələrində pedaqoji sistemin inkişafını əsasən ekstensiv yolla həyata keçirməklə yanaşı, hər iki istiqamətin imkanlarını birləşdirmək məqsədəuyğun sayılır, integrasiyaya önəm verilir. Müəllim hazırlığında innovasiyaların, integrasiyasının tətbiqi pedaqoji sistemin səmərəliliyinin artırılmasında ən optimal yoldur.

Humanist pedaqogikanın təşəkkülündə innovasion prosesin mühüm əhəmiyyət daşıması qeyd olunmalıdır. Avtoritar pedaqogikadan fərqli olaraq burada təhsil alanların təlim prosesində bərabər hüquqlu subyekt kimi fəal iştirakı təmin edilir, onların psixi, intellektual, əxlaqi keyfiyyətlər qazanmalarını təmin edilir. Respublikamızda humanist məktəblər kimi gimnaziya, lisey, seminariya, kollec, akademiya tipli dövlət və özəl tədris müəssisələrinin təşəkkül tapması aşağıdakı innovasion fəaliyyətin forma və üsullarını müəyyənləşdirməyə elmi zəmin yaratmışdır:

- pedaqoji fəaliyyətin diferensiasiyası;
- pedaqoji prosesin fərdiləşdirilməsi;
- hər bir təhsiləlinin meyli və qabiliyyəti üçün əlverişli şəraitin yaradılması;
- psixoloji dəstək, hörmət və etimad;
- müəllimlərin müasirləşdirilməsi;

- humanitar təhsilin gücləndirilməsi;

Pedaqoji sistemdə innovasiyanın uğurlu istiqamətlərindən sayılan təlim prosesinin optimallaşdırılması nəzəri və praktik cəhətdən həyata keçirilməlidir. Nəzəri cəhətdən optimallaşdırma, bu sahədə olan bütün variantları tapmaq, onları müqayisə etmək (eyni oxşar və fərqli), təhlil aparmaq kimi məsələləri ehtiva edir.

Praktik baxımdan optimallaşdırma pedaqoji sistemin yeniləşdirilmə üçün ən səmərəli vəziyyətə gətirilməsidir. Bu prosesin (optimallaşdırmanın) metodoloji əsasını sistemli yanaşma təşkil edir, müvafiq komponentlərinin qarşılıqlı əlaqələri, qanunauyğunluqları vəhdətdə götürülür. Pedaqoji prosesdə optimallaşdırmanın aparılmasında müəllimin hazırlıq səviyyəsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. O, yüksək peşəkarlıqla yanaşı, pedaqoji qanunauyğunluqları və prinsipləri, yeni təlim texnologiyalarını tətbiq etmək bacarığına malik olmaqla, aşağıdakı şəxsi keyfiyyətləri daşımalıdır.

- yaradıcı təfəkkür;
- təfəkkür çevikliyi;
- həddi gözləmək qabiliyyəti;
- tez ünsiyyətə girmək bacarığı;
- pedaqoji etikamı gözləmək səriştəsi.

Müəllim hazırlığında innovasiyaların və yeni pedaqoji texnologiyaların tətbiqi qarşılıqlı əlaqədə olmaqla üç istiqamətdə (təşkilati, təlim və tərbiyəvi) həyata keçirilir.

Müəllimin təşkilati fəaliyyəti təlim işinin planlaşdırılması (əyani vəsaitlərin hazırlanması, əməkdaşlıq şəraitinin yaradılması, vaxtdan səmərəli istifadə edilməsi, nitqinə verilən tələblərin gözlənilməsi) ilə şərtlənərək, bütün komponentlərin integrasiyasını gerçəkləşdirir. Uzun illərin təcrübəsi göstərir ki, müəllim tərəfindən

məqsədyönlü, planlı və mütəşəkkil həyata keçirilən pedaqoji proses şagirdlərin şəxsiyyət kimi formalaşmasında zəruri olan bilik, bacarıq və vərdislərin aşılmasını təmin edir.

Müəllimin təlim-tərbiyə ilə bağlı səmərəli fəaliyyəti yeni-pedaqoji texnologiyalardan bacarıqla istifadə edərək innovasiyalardan geniş şəkildə faydalanmasındadır. Pedaqoji innovasiyalar sahəsində zəngin təcrübə qazanan yaradıcı müəllimlərin əldə etdikləri dəyərli nəticələr təlim-tərbiyə prosesinin yeniləşməsinin keyfiyyətə yaxşılaşdırılmasını təmin edəcəkdir. Müəllim hazırlığında mövcud problemlərin həlli "texnologiya" anlayışının daxil edilməsinin aktuallığını artırmışdır. Təhsildə texnoloji yanaşma, tədris prosesini dəqiq idarə etməyə imkan verməklə yanaşı, qarşılıq qoyulan təlim məqsədlərinin düzgün nəticələnməsinə zəmanət verən fəaliyyət sistemidir.

Müəllim hazırlığında pedaqoji texnologiyaların əsasən üç səviyyədə tətbiqinin həyata keçirilməsi məqsədəuyğun sayılır:

- ümumpedaqoji (ümumdidaktik) səviyyədə pedaqoji texnologiya təhsil prosesinin bütövlüyünü xarakterizə edir;
- xüsusi metodik səviyyədə bir fənn, sinif çərçivəsində təlim-tərbiyənin məmununun yerinə yetirilməsi üçün metod və vasitələrin bütövlüyü (fənlərin tədrisi metodikası, müəllim və tərbiyəçi işinin metodikası) kimi tətbiq edilir.

- element (modul) səviyyədə pedaqoji prosesin ayrı-ayrı hissələrinin texnologiyası (fəaliyyətin müxtəlif növlərinin texnologiyası, fərdlərin şəxsi keyfiyyətlərinin tərbiyə olunması texnologiyası, yeni biliklərin mənimsənilməsi texnologiyası, təkrarın və yoxlama materialının texnolo-

giyası, müstəqil işin texnologiyası və s.) kimi istifadə edilir.

Müəllim hazırlığında pedaqoji texnologiyaların səviyyəyə görə tətbiqində iki (şaquli və üfüqi) yanaşma yolu vardır.

Şaquli strukturda texnoloji yanaşmalara aşağıdakılar daxildir:

- metatexnologiya – təhsil sahəsində sosial siyasəti həyata keçirməyə imkan verən ümumpedaqoji texnologiyalar. Məsələn, inkişafetdirici təlim texnologiyaları;

- makrotexnologiya – təhsil sahələri üzrə texnologiyalar. Məsələn, ayrı-ayrı fənlərin tədrisi texnologiyaları;

- mezatexnologiya – lokal - modul texnologiya olub, təlim-tərbiyə prosesinin ayrı-ayrı hissələri, xüsusi, didaktik metodik bir sahə ilə bağlı tətbiq edilir;

- mikrotexnologiya-pedaqoji prosesin subyektləri arasındakı operativ məsələlərin, qarşılıqlı əlaqələrin, yazı vərdislərinin həlli ilə bağlı texnologiyalar.

Texnoloji yanaşmanın üfüqi quruluşu pedaqoji nəzəriyyə və təcrübəyə əsaslanmış müəyyən problemi həll etmək üçün istifadə olunan texnologiyadır. Burada daxildir: qabaqcadan müəyyənləşdirilmiş gözlənilən nəticələrin həlli üçün istifadə olunan modellər, metod və üsullar, alqoritmlər.

Təhsildə mürəkkəb proseslərin səmərəli idarə olunması üçün aşağıdakı müasir texnoloji yanaşmaların müəllim tərəfindən mənimsənilməsi vacib sayılır: sistemlilik; elmilik; strukturluluq; idarə olunma.

Qeyd olunan pedaqoji prosesin texnoloji kriteriyaları həm də öz daxilində əməliyyatın xüsusi parametrlərini əlaqələndirir. Məsələn;

- sistemlilik – bütövlük, komplekslik;
- elmlilik-konseptuallıq, prosesin inkişaf xarakteri;

- strukturluluq – məntiqilik, alqoritmlik;
- idarəolunma–diagnostika, proqnozlaşdırma.

Aparılan tədqiqatlardan aydın olur ki, müəllim hazırlığında tətbiq edilən pedaqoji innovasiyalar və texnologiyalar nəticədə tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə səbəb olur. Bu cəhətdən fəal təlim mexanizmlərindən (problemli vəziyyətin yaradılması, dialoqun və əməkdaşlığın zəruriliyi, şagird-tədqiqatçı, müəllim-fasilitator, psixoloji dəstək: hörmət və etibar) müəllimin tədrisdə faydalanması mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Müasir müəllim izahedici-illüstrativ və ya reproduktiv (təkraredici) olan ənənəvi təlimdən imtina edərək şagirdləri bilikləri müstəqil qazanmağa alışdırmaqdır. Fəal təlim mexanizmlərinin hər bir mərhələsi şagirdlərin idrak fəzalarının inkişafına səbəb olur.

Problemli vəziyyət təlim materialının öyrənilməsi zamanı qarşıya çıxan ziddiyyətlərin, iştirakçıların, baxışların və variantların mövcudluğunu ehtiva edir.

Dialoqun və əməkdaşlığın zəruriliyi problemin ən optimal yolla həllinə gətirib çıxarır.

Şagird-tədqiqatçı, müəllim-bələdçi mexanizminin tətbiqində nəticənin qazanılmasına iki mövqedən yanaşılır: şagird kəşf edən, müəllim aparıcı, istiqamət verən. Bu zaman təhsil alan tələmin məqsədlərini şüurlu olaraq tərkib hissələrinə bölmək zərurəti ilə qarşılaşır.

Psixoloji dəstək: hörmət və etibar şagirdin cavablarını yaxşı və ya pis qiymətləndirməkdən imtina etmək, özünənamə, müəllimə hörmət və etibar hissini artırır.

Müəllim hazırlığında pedaqoji innovasiyalar və texnologiyaların tətbiqi probleminin həlli ilə əlaqədar aşağıdakı nəticələri söyləmək olar:

- XXI əsrin xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq müəllim hazırlığında pedaqoji innovasiyaların və texnologiyaların tətbiqi zərurəti yaranmışdır;

- Müasir dövrdə həyatın tələblərinə uyğun olaraq təlim məqsədlərinin düzgün aşılması üçün ənənəvi metodların səmərəsi azalmışdır;

- Dünyada baş verən sürətli dəyişikliklər, inteqrasiya hər bir insanın özünü şəxsiyyət kimi formalaşdırmasını zəruri etmişdir.

- Müasir müəllim pedaqoji innovasiyalar və texnologiyaları dərindən mənimsəməklə öz funksiyasını yerinə yetirmiş olur.

- Pedaqoji sistem daxilində baş verən yeniliklər (innovasiyalar) elmi şəkildə müəllim hazırlığında tətbiq edildikdə səmərəli nəticələr verir.

- Pedaqoji sistemin intensiv və ekstensiv yollarının inteqrasiyasını ehtiva edən bütün amillər təlim texnologiyalarından istifadə etməklə müəllim hazırlığında tətbiq edilərək onların humanist pedaqoq kimi formalaşması təmin olunur.

- Respublikamızda humanist məktəblərin (gimnaziya, kollec və s.) fəaliyyəti müəllim hazırlığında innovasiyaların tətbiqini genişləndirir.

- Müəllim hazırlığında təlim prosesinin optimallaşdırılmasının nəzəri və praktik cəhətdən tətbiqinin mühüm əhəmiyyəti vardır.

- Təlim texnologiyaları innovasiyalardan səmərəli istifadə imkanlarını genişləndirir.

- Müasir müəllim hazırlığı pedaqoji innovasiyalar və texnologiyaların tətbiqi ilə reallaşdırılaraq, onun təşkilati, təlim və tərbiyəvi istiqamətlərdə fəaliyyətlərini inteqrativ şəkildə qurmağa əsaslanır.

- Müəllim hazırlığında pedaqoji innovasiyalar və texnologiyaların tətbiqi bu sahədə dəyərli təcrübələrin, pedaqoji-psi-

xoloji tədqiqatların aparılmasını təmin edir.

- Təhsildə texnoloji yanaşmanın müəllim hazırlığında tətbiqi tədris prosesinin dəqiq idarə olunmasına, təlim məqsədlərinin düzgün nəticələnməsinə səbəb olur.

- Pedaqoji texnologiyanın tətbiq olunduğu sahələr üzrə müəllim hazırlığının aparılması onun peşəkarlıq səviyyəsini hərtərəfli yüksəldir.

- Şaquli və üfüqi texnoloji yanaşma yollarının müəllim tərəfindən mənimsənilməsi ümumpedaqoji, xüsusi metodik səviyyələrdən bacarıqla faydalanmasını təmin edir.

- Müəllim hazırlığında tətbiq olunan müasir texnoloji yanaşmalar pedaqoji prosesdə xüsusi parametrlərin əlaqələndirilməsini optimallaşdırır.

- Pedaqoji innovasiyalar və texnologiyaları mənimsəyən müəllim fəal təlim metodlarından istifadə etməklə bələdçilik nümayiş etdirmək və təhsilalanları tədqiqata yönəldərək onların bilikləri müstəqil qazanmalarını təmin etmiş olur.

- Müəllim hazırlığında pedaqoji innovasiyalar və texnologiyaların tətbiqi sistemli proses olub bu sahədə "Təhsilin əsasları" fənninin imkanlarından istifadə edilməsini zəruri edir.

Rəyçi: prof. M. Həsənov

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Mərdanov M.C. Azərbaycan təhsil sistemi: real vəziyyət, problemlər və islahat istiqamətləri. Bakı: Təhsil, 2005.
2. Mehrafov A. Azərbaycan təhsilinin müasir problemləri. Bakı: Mütərcim, 2007, 448 səh.
3. Mehrafov A. Pedaqoji texnologiyalar. Bakı, 2006.
4. Rzayev O. və b. Təhsilin idarə olunmasının əsasları. Bakı: Mütərcim, 2010, 476 səh.

5. Əhmədov A. Abbasov Ə. Kurikulumların hazırlanması və tətbiqi məsələləri. Bakı: Kövsər, 2008, 224 səh.

6. Veysova Z. Fəal (interaktiv) təlim. Bakı, 2007, 150 səh.

Ш.Агаев

Применение инноваций и технологий в процессе подготовки учителей Резюме

В статье внимание обращено повышению качества подготовки учителей, а также отражены вопросы применения педагогических инноваций и технологий. Наряду с этим, с научной точки зрения применяются личные качества, обуславливающие уровень преподавателя, пути использования педагогических технологий, важный уровень его реализации, а также отношение. Важность обоснования актуальности темы и нужные результаты, ясности философского объяснения обоснованы теоретическими и практическими исследованиями автора.

Sh. Agayev

Applying Pedagogical Innovations and Technologies in Teacher Preparation Summary

In this article it is commented about the issues of applying pedagogical innovations and technologies in order to enhance the quality of teacher preparation. At the same time personal qualities causing teacher's level, the field of using pedagogical technologies, the importance of realization, and the ways of approaching are presented. The valuable results guiding the urgency of subject and philosophical explanation is based on the author's theoretical and practical analyses.